

ORIENT MITJÀ I LA GEOPOLÍTICA DEL PETROLI

Alberto Cruz
Pueblos/CEPRID
15/08/2008
www.nodo50.org/ceprid

El petroli és, pel moment, el motor del desenvolupament de l'economia mundial. No només és un dels principals elements de referència per planificar la política econòmica d'un país, sinó l'element principal per diagnosticar la salut del sistema econòmic capitalista tal i com avui el coneixem.

Des de que al 1908 es va descobrir el primer jaciment important de petroli a Iran, els països desenvolupats, especialment els EUA, van considerar estratègicament important la creació d'estats que fossin lleials i, al mateix temps, deutors en aquesta zona del món. Així, al 1922 es recolza la creació d'Aràbia Saudita i al 1961 es reconeix a Kuwait (que fins aquest moment havia estat una província iraquiana). Però el més important ve després. La radicalització del Baas iraquiana -que havia derrocat a la monarquia amb un cop militar al 1963- després de l'arribada de Sadam Husein al poder i la seva aliança amb la Unió Soviètica va sembrar l'alarma de les potències occidentals i en menys de quatre mesos (des del 15 d'agost al 2 de desembre de 1971) es van reconèixer a uns altres tres nous estats a la zona: Bahrein, Qatar i els Emirats Àrabs Units. En altres paraules: on hi havia petroli s'hi va posar un emir o un rei i es va reconèixer a un país.

Però els nous estats, conscients del seu poder, provoquen la primera crisi del petroli al 1973 i és en aquest moment quan s'inicien una sèrie d'estudis sobre les reserves conegudes, on podria haver-hi nous jaciments i quant de temps pot durar aquest combustible fòssil, que com a tal, és finit. Com a conseqüència d'aquests estudis avui es considera que hi ha reserves suficients per garantir la producció al mateix nivell que ara, o inclús una mica superior, durant 50 anys aproximadament. Per tant, es pot dir que el petroli és un recurs estratègic a mitjà i llarg termini.

Es dona la circumstància que les reserves que es coneixen estan, en les seves dues terceres parts, a Orient Mitjà. Segons les dades del Statistical Review of World Energy de l'any 2006, l'últim publicat per ara, d'unes reserves totals de 1,2 bilions de barrils de petroli Orient Mitjà compta amb el 61,9% i són dos països, Aràbia Saudita i Iran, els que encapçalen el ranking amb el 22% i l'11'5% d'aquestes reserves, respectivament. És a dir, que són dos països els qui posseeixen un terç de les reserves mundials de petroli. Una dada que ens pot ajudar a comprendre no sols la importància de conflictes com el d'Iraq, sinó les amenaces que van fent-se contra Iran.

Pel contrari, a tot el continent americà (nord i sud) les reserves provades suposen només el 13,6% del total del planeta i d'aquesta quantitat les tres quartes parts es troben a Venezuela. I pel que fa a Europa (especialment Rússia i la seva zona asiàtica) el percentatge se situa a l'11'7%.

Amb aquestes xifres a ningú li pot estranyar que Orient Mitjà sigui, des de la dècada de 1980, una zona d'intervenció imperialista. Qui va dissenyar aquesta estratègia és l'home que avui apareix com a paradigma de la pau al món, l'ex president estadunidenc James

Carter, curiosament, Premi Nobel de la Pau. L'excusa fou el triomf de la revolució islàmica a Iran, al 1979, que va derrocar al règim corrupte i brutal del Xa, un home que havia sigut qualificat com a “un petit imperialista local” i que comptava amb l'aval d'occident. És quelcom que diu Cyrus Vance, qui va ser Secretari d'Estat d'EUA (Ministre d'Assumptes Exteriors) amb Carter, en les seves memòries: “Dins de la nova estratègia militar dels Estats Units, que es basava en l'experiència de la derrota a Vietnam, els governs de Nixon i Ford i amb el recolzament de Kissinger van insistir en que el Xa d'Iran garantiria l'estabilitat i governabilitat a la regió” (1).

La “Doctrina Carter” i la invasió d'Iraq

La “Doctrina Carter”, com se la va conèixer en l'àmbit de les relacions internacionals, estableix, en síntesis, que les reserves de petroli del Golf Pèrsic són de vital interès pels EUA i, a partir del moment en que es va posar en pràctica aquesta doctrina, al 1981, es justifica la intervenció militar. Les paraules textuais d'aquesta doctrina són les següents: “Qualsevol intent de part d'una altra força [aliena als EUA] d'obtenir el control del Golf Pèrsic, serà considerat com a atac als interessos vitals dels Estats Units i serà rebutjat per tots els mitjans necessaris, incloent els militars” (2).

Una decisió de política exterior d'aquest calibre havia de veure's recolzada per un desplegament militar, i és així que es constitueix la Força de Desplegament Ràpid, que actualment es denomina Comandament Central dels Estats Units, i que serveix al Ministeri de Defensa i el Pentàgon per conduir totes les operacions militars a Orient Mitjà comptant amb bases aèries a Bahrein, arxipèlag Diego García (que arrenda a Gran Bretanya a l'Oceà Índic), Oman i Aràbia Saudita.

Per tant, no és cap novetat el que les diferents administracions estatounidenques des d'aleshores (Reagan, Bush pare, Clinton i Bush fill) hagin convertit Orient Mitjà en la prioritat de la seva política exterior, i en concret, la regió del Golf Pèrsic, d'importància estratègica per la principal potència del capital mundial.

És sabut que EUA produeix només el 40% del petroli que consumeix i que la resta ha d'importar-lo. Al mateix temps, les seves existències de gas estan reduint-se progressivament i amb prou feines té capacitat per generar noves reserves. Aquestes -juntament al disseny neocolonial d'Orient Mitjà per convertir a Israel en la potència central de la zona i aconseguir el seu reconeixement definitiu pels estats àrabs considerats moderats, és a dir, aliats dels EUA- van ser les raons per les que va envair Iraq l'any 2003.

Com a conseqüència de l'embargament que sofria l'Iraq, imposat per la ONU després de la invasió de Kuwait al 1990, el país àrab tenia la seva indústria petrolera pràcticament sota mínims. Tot i així, havia aconseguit burlar algunes d'aquestes sancions i havia establert acords i firmat contractes d'extracció i futura explotació del petroli amb companyies rivals de les estatounidenques com la Total Fina Elf de França, la Lukoil de Rússia i la Corporació Nacional de Petroli de Xina. És a dir, hi havia “unes altres forces” intentant obtenir el control d'un dels països més rics en reserves petrolieres del Golf Pèrsic -”Doctrina Carter”- i això va ser considerat un atac als interessos vitals dels Estats Units, pel que es va decidir envair Iraq.

A través d'aquesta acció, al marge de tota legalitat internacional, els EUA s'asseguraven el control del petroli iraquetà. Una de les dades poc conegudes és que durant els

bombardeigs que van iniciar la invasió l'únic ministeri que no va ser afectat per les bombes va ser, precisament, el de Petroli. L'altre, ja més coneguda, va ser que una de les primeres mesures del procònsul Paul Bremer va ser desconèixer els contractes firmats pel govern de Sadam Husein amb les companyies abans mencionades.

L'estratègia estadounidenca era doble. Per una part, normalitzar la producció petrolífera i facilitar la sortida d'Iraq de la OPEP, el que portaria, a mitjà termini, a un flux de petroli més barat i segur al mercat al rebaixar considerablement el preu del barril fins als 20 dòlars. Per altra, en el cas de no aconseguir normalitzar la producció a curt termini, tal com ha passat, es mantindria a Iraq dins de la OPEP però reforçant sempre les postures "moderades" d'Aràbia Saudita i, al mateix temps, amenaçant amb incrementar la producció quan fos possible (l'actual ministre del Petroli d'Iraq, el col·laboracionista Hussein al-Sharistani, ha dit que l'objectiu a mitjà termini és posar al mercat més de 4 milions de barrils diaris, per arribar al 2012 als 6 milions) per aconseguir que el preu del barril no superés els 30 dòlars i atorgant el control dels principals camps petrolífers d'Iraq a les multinacionals estadounidenques i britàniques, principalment (3). En ambdós casos, els EUA serien vistos no ja com una potència imperial violadora del dret internacional sinó una potència hegemònica, sí, però "benigna" al aconseguir moderar els preus del barril de petroli i impedir una recessió econòmica a nivell mundial.

Reforçar a Aràbia Saudita...

A cinc anys de la invasió d'Iraq, es pot dir que els plans d'EUA han fracassat. El preu del barril de petroli supera els 140 dòlars i a la OPEP hi ha marejada de fons sobre la necessitat o no d'introduir altres monedes, com l'euro, en les transaccions financeres petrolíferes. Mentre països amics dels EUA com Qatar, els Emirats Àrabs Units o el mateix Kuwait estan reduint el nivell de les seves reserves monetàries en dòlars i incrementant el percentatge de les seves reserves en euros (4), només els saudites i iraquians es mantenen fidels a la moneda estadounidenca.

A l'Orient Mitjà hi ha una situació de fragilitat que preocupa als principals ideòlegs estadounidencs, fragilitat accentuada des de que a l'estiu de 2006 el moviment polític-militar libanès Hizbulà derrotés a la fins aleshores totpoderosa màquina de guerra israeliana. Pensadors com Patrick Clauwson o Michael Klave sostenen que EUA, si vol mantenir el seu domini a Orient Mitjà ha de preservar a Aràbia Saudita de la inestabilitat ja que aquest país posseeix el 22% de les reserves mundials de petroli. N'hi ha d'altres de més radicals, com Zbigniew Brezinski, ex Conseller de Seguretat Nacional, i Richard Haas, assessor de George Bush, que consideren que ha acabat el domini estadounidenc a Orient Mitjà i que ha començat una nova era. Aquests dos últims personatges, per diferents camins, coincideixen en assenyalar que "una nova era ha començat en la història moderna de la regió (...) en la que s'ha de tenir en compte la preponderància de les forces locals [llegeixi's països] davant els actors externs [les potències tradicionalment influents, com els EUA]" (5).

Ni Brezinski ni Hass ho diuen amb claredat, però es pot afirmar que s'està formant una nova estructura regional de seguretat que inclou a varis països: Aràbia Saudita, Turquia, Síria i Iran. I d'ells, el primer i l'últim -els dos països amb majors reserves petrolieres de la zona- són els més actius movent les seves peces en el taulell regional. Saudites i iranians s'han embolicat en una lluita sorda pel control no ja d'Orient Mitjà, sinó del Magreb i de l'Orient Llunyà. Però mentre que en el cas iranià no hi ha padrí i actua així com a conseqüència del fracàs de l'estratègia estadounidenca a Iraq, en el cas saudita és

evident que no s'hagués atrevit a donar aquest pas d'exercir com a potència regional sense el recolzament, i beneplàcit, dels EUA al estar Israel sotmès en una profunda crisi com a conseqüència dels seus fracassos al Líban al 2006 i a Gaza al 2008. És simptomàtic el paper que ha jugat, i segueix jugant, Aràbia Saudita al Líban: ha sigut el país que més ha dificultat l'acord polític, manté una dura crítica a Hizbulà i s'ha mantingut al marge de l'acord que les forces prooccidentals i les nacionalistes negociaren, i assoliren, a Qatar el passat mes de maig, en virtut del qual els prooccidentals i pro saudites perden poder.

...i assegurar l'aigua

Tot i així, sent el petroli l'eix actual del conflicte a Orient Mitjà i tenint en compte la seva repercussió en la economia mundial, no s'ha de perdre de vista que la propera crisi que s'entreu a aquesta zona sigui per l'aigua. Mentre que les reserves petrolíferes es mantenen, o inclús augmenten amb el descobriment de nous jaciments (de fet la producció es manté avui al mateix nivell que fa dos anys, en els 85 milions de barrils diaris) no passa el mateix amb els recursos aquífers, situats en aquests moments a l'1% del total mundial. Països com Bahrein, Jordània, Kuwait, Qatar, Aràbia Saudita, Yemen, els Emirats Àrabs Units, Israel i els Territoris Ocupats de Palestina (en aquest cas pel robatori dels aquífers per part israeliana) tenen problemes evidents d'abastiment de la seva població. La ocupació dels Alts del Golan, pertanyents a Síria, per Israel durant l'anomenada "Guerra dels Sis Dies" va ser deguda a les necessitats d'aigua d'Israel i aquest és el fet pel que encara avui l'estat hebreu es nega ni tan sols a dialogar amb Síria sobre la devolució d'aquest territori. I l'explotació de les aigües dels rius libanesos Wazzani i Hasbani pels israelians va ser una de les raons de prolongar la ocupació del sud del Líban durant 20 anys, fins que van ser obligats a abandonar el país després d'una llarga i heroica resistència de Hizbulà. Tot i així, els israelians encara avui impedeixen el ple gaudiment per part dels libanesos de les aigües d'aquests rius (afluents del riu Jordà que flueix cap al llac Tiberíades) tot i les mancances aquíferes del sud del Líban sota l'amenaça israeliana d'atac militar. El mateix serveix per mantenir la ocupació de les granges de la Shebaa, un territori del sud del Líban que Israel manté ocupat des de 1967. Es dona la circumstància de que les granges de la Shebaa s'ubiquen a la zona de la muntanya Hermon, una important reserva d'aigua subterrània, i estan situades molt aprop dels rius Hasbani i Wazzani.

Precisament aquest és un dels motius principals del conflicte al Líban i de l'interès d'EUA en aquest petit país. En geopolítica no hi ha casualitats i, encara que no hi hagi més espai, val la pena mencionar que quasi coincidint amb el bombardeig israelià del Líban, al juliol de 2006, es va inaugurar l'oleoducte Bakú-Tiflis-Ceyhan que uneix el Mar Caspi amb el Mediterrani oriental (6). Un projecte que servirà, entre altres coses, per subministrar de petroli a Israel i que ha sigut dissenyat per EUA. El mateix que el projecte d'oleoducte per portar aigua a Israel, bombejant-la des de les fonts superiors del sistema dels rius Tigris i Eufrates (que neixen a Turquia però la major part del seu recorregut es realitza per Iraq).

Notes

(1)Cyrus Vance, "Hard Choices: Critical Years in America's Foreign Policy", Simon & Schuster Books 1983.

(2)Alberto Cruz., "Breve manual de la política exterior de los EEUU"
http://www.avizora.com/publicaciones/politica_y_economia_americanas/politica_y_economia%20americanas_18.htm

(3)Alberto Cruz, "Irak, la baza de EEUU para evitar el derrumbe del dólar"
<http://www.nodo50.org/ceprid/spip.php?article73>

(4)Ídem.

(5)Foreing Affairs, noviembre-diciembre 2006.

(6)Michel Chossudovsky, "La guerra del Líbano y la batalla por el petróleo"
<http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=5841>

Aquest article es va publicar al número 32 de la revista Pueblos del mes de juny de 2008, coincidint amb la celebració de la cimera alternativa a la oficial sobre el petroli que va tenir lloc a Madrid. S'han actualitzat les dades relatives al preu del petroli i afegit una menció a l'acord de Doha sobre el Líban.